

Citation style

Jurok, Jiří: review of: Petr Elbel, *Pravé, věrné a křesťanské příměrie.... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na jižní Moravě*, Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016, in: *Český časopis historický*, 2019, 2, p. 426-430, DOI: 10.15463/rec.1595068273

First published: *Český časopis historický*, 2019, 2

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

a mezi laiky nejrozšířenějšímu příběhu z života královského páru Václava IV. a Žofie, a to zavraždění Johánka z Pomuku, vymezila autorka poměrně málo místa a nepokoušela se ho důsledněji osvětlit.

Kateřina Pražáková

Petr ELBEL

Pravé, věrné a křesťanské příměří... Dohody o příměří mezi husity a stranou markraběte Albrechta na jižní Moravě

(= Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, č. 452)

Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 2016, 154 s.,

ISBN 978-80-210-8369-1, ISSN 1211-3034.

Petr Elbel v poslední době, kromě velmi minuciózní ediční práce na vydávání regestáře listin a listů císaře Zikmunda Lucemburského pro XI. svazek Regest Imperii, velmi významně přispěl několika studii k dalšímu prohloubení poznání reformního husitství a husitské revoluce na Moravě. Lze připomenout především jeho příspěvky o roli šlechty při obsazování husitských far podle citační listiny biskupa Jana Železného v roce 1418, o straně Zikmunda Lucemburského v českých zemích a na jeho dvoře, o využití téměř neznámého pramene církevní správy pro poznání husitské a katolické šlechty na Moravě a nejnověji jeho studie o příměří v jižních Čechách a na jižní Moravě.

Na poslední studii nyní navázal vydáním samostatné a zde recenzované monografie o pramenném souboru příměří na jižní Moravě. Jeho nová knížka se skládá z předmluvy, tří kapitol, exkurzu, tří příloh včetně edice průměrných listů, jejich tabulkového zpracování a situační mapy. Doplněna je pak obrazovou přílohou, seznamem pramenů a literatury, jmenným a místním rejstříkem a anglickým resumé.

V prvé úvodní kapitole Petr Elbel stručně seznámil s vývojem instituce příměří od antického Říma („indutiae“) přes raněstředověký termín „treuga“ a vrcholně středověký Boží mír („pax Dei“) až po pozdně středověké landfrýdní hnutí. V husitských Čechách zprvu příměří využívali jak odpůrci husitů a zejména Oldřich z Rožmberka, ale stejně tak i husité k zajištění svého týlu. Na konci dvacátých let 15. století již začala převažovat iniciativa katolické strany nejen v Čechách, ale i v okolních zemích, která si příměří s husity dokonce nákladně vykupovala mnohatisícovými částkami zlatých. Na Moravě pro prvotní převahu převážně katolické strany krále Zikmunda Lucemburského a markraběte Albrechta V. Habsburského zprvu k uzavírání příměří vůbec nedocházelo, první příměří uzavřeli z oboustranného zájmu kníže Přemek Opavský se svou stranou s husitskými hejtmany Dobeslavem Puchalou a Petrem Holým před 23. březnem 1425 na hradě Hlubočky u Olomouce. Po roce 1426, z doby „husitské hegemonie“ na Moravě přitom právě pochází významný soubor průměrných listů z let 1427–1433, který jako první neúplně využil Augustin Neumann v roce 1930. Tento soubor se nachází v Archivu města Brna, fond A 1/3 – Sběrka rukopisů a úředních knih, rkp. č. 7329, ve sbírce městského písaře Jana Munky z Ivančic, označované jako Staré paměti brněnské (s. 15).

Ve druhé kapitole autor pojednal o diplomatickém rozboru příměrných listů a příznávacích listů k příměří z jižní Moravy v husitském období. Přesněji specifikoval, že se jedná celkem o 24 listů a listin, z nichž 21 pochází ze zmíněné sbírky z Archivu města Brna a další dvě z Moravského zemského archivu v Brně a jeden z Rakouského státního archivu ve Vídni. Přitom samotných příměrných listů je pouze třináct, z toho pět originálů a ostatní jsou opisy, a k nim se řadí tři příznávací listy k příměří. Posledních osm listů a listin tvoří tři listiny o neškodění poddaným a služebníkům nepřátelské strany, tři listy o přistoupení k příměří a dva listy s dodatečnými ustanoveními. Všechny tyto písemnosti jsou psány česky a protože se uchovaly v archivu města Brna na katolické straně, byly vydány nepřátelskou husitskou stranou. Naopak příjemci písemností jsou též jmenovitě uvedeni a v příměrných listech se objevují některá stálá ustanovení jako o možnosti vypovězení příměří, jmenování ubrmanů (rozhodčích soudců) a řada obsahových ustanovení například o zajištění volného pohybu kupců aj. Ze všech příměrných listů se nejvíce vymyká ten z 2. srpna 1433, který se strukturou svých ustanovení již blíží landfrýdu.

Teprve třetí kapitola je plně historická, když pojednává o dohodách o příměří v kontextu husitské jižní Moravy. Petr Elbel si zde položil základní otázku, zda je dochovaný soubor příměrných listů svědectvím jejich zdejšího největšího rozšíření, nebo jde jen o náhodně dochovaný soubor příměří? Domnívám se, že poté kdy registroval pouze jedno svědectví o příměří v Jihlavě v roce 1427 a asi tři svědectví o příměří v Olomouci v letech 1425, 1426 a 1430 (poslední mezi Janem Tovačovským a Haškem z Valdštejna), oprávněně se přiklonil k výjimečnosti příměří na jižní Moravě, obdobně jako v Čechách zase zejména v jižních Čechách. Správně konstatuje, že na jižní Moravě byla katolická strana markraběte Albrechta V. Habsburského v rámci Moravy nejsilnější a vyrovnávala mocenské pozice husitské strany. Obdobně tomu bylo v jižních Čechách s příměřími Oldřicha z Rožmberka s tábořským a dalšími husitskými bratrstvy a snad ještě v západních Čechách (plzeňský landfrýd) (s. 29).

Po úvodním přehledu historické situace autor postupně rozebral deset příměří a jiných dohod od roku 1427 až po příměří z 2. srpna 1433. Hned u prvního ze 7. května 1427 autor poukázal na opožděnost tohoto příměří za příměřími z Olomouce z let 1425 a 1426. Nicméně také poukázal na možnou souvislost se současným tažením hlavy moravských šlechtických husitů Jana Tovačovského z Cimburka na severovýchodní Moravu od prosince 1426 asi do května 1427, k němuž se vztahují jak listy města Olomouce reagující na žádost knížete Přemka Opavského o pomoc, tak list Přemka Opavského ze 14. února 1427 konstatující vsazení posádek kacířů do Přerova, Hranic a Oder, a konečně list markraběte Albrechta Habsburského ze 14. května 1427 slibující pomoc Olomouci (s. 31). Tažením a listům Olomouce jsem se věnoval ve své knize *Moravský severovýchod v epoše husitské revoluce*, Nový Jičín 1998, s. 96–101, potvrzující list Přemka Opavského objevil Martin Čapský, *Vévoda Přemek Opavský (1366–1433). Ve službách posledních Lucemburků*, Brno – Opava 2005, s. 264–266, a Albrechtův list nyní našel Petr Elbel. K tomu můžu ještě dodat, že nejnověji jsem našel ještě další list purkrabího na hradě Vikštejně Jindřicha Kosíře z Litultovic z 19. dubna 1427 o zabavení zásobovacího konvoje Ctibora z Cimburka na Drahotuších (bratr Jana Tovačovského) táboritům mezi Hranicemi a Odrami a téměř

jistě mířící do Oder, neboť Hranice a Odry leží východně od Drahotuš, srov. Jiří Jurok, *Vyzařování moravského husitství do Slezska, Slovenska a Rakouska*, in: Husiti a bratřiči na Slovensku, Červený Kláštor – Kežmarok – Stará Lubovňa 2016, s. 33–62, zvl. s. 37. V recenzované knize následují dále popisy jednak dohody o pravidlech rytířské války z října 1428 a poté první ze specifických příměří o zajištění bezpečného vinobraní ze září a října 1429. Následuje důležitý rozbor příměří dosud všeobecně kladeného do roku 1429 (podle Ladislava Hosáka, ten ho kladl i do roku 1428). Elbel jej celkem přesvědčivě na základě dochovaného opisu z Moravského zemského archivu (pokládaného dlouho za ztracený) datuje do roku 1430 a list sám do 24. března 1430. List Albrechtovy strany v čele se zemským hejtmanem Janem z Lomnice vypovídal o sněmu husitské a katolické šlechty v Prostějově, kdy bylo i se zplnomocněním krále Zikmunda a markraběte Albrechta (po jednáních s husity v Bratislavě v roce 1429) uzavřeno příměří s husitskou stranou v čele s Janem Jičínským z Kravař a Janem Tovačovským z Cimburka včetně radikálních husitů Smila z Moravan a Dobeslava Puchaly z Wegier, spolupracujících s tábory. Autor dává příměří na Moravě ve dnech 26. března až 6. května 1430 přijatelně do souvislosti s předběžnou dohodou s markrabětem Friedrichem Braniborským na hradě Beheimsteině z 10. února 1430, slibující husitům slyšení na říšském sněmu v Norimberku 23. dubna 1430 (s. 35–43.) Poslední příměrné listy a příznávací listy k příměří ze září a listopadu 1430, února 1431, října 1431 a března a dubna 1432 mají společný fakt stejného složení katolické či Albrechtovy strany v téměř stálé podobě s zemským hejtmanem Janem st. z Lomnice, podkomořím Joštem Hechtem z Rosic, Janem ml. z Lomnice, dolnokounickým proboštem Janem, hejtmanem na Špilberku Vilémem Waldnerem a městem Brnem (někdy též s kališníkem Haškem z Valdštejna), zatímco na husitské straně vystupují různí představitelé husitské šlechty a někdy též hejtmané tábořských posádek v Moravském Krumlově a Ivančicích, stejně jako v Třebíči a Měříně (s. 44 n.).

Jako další zajímavé nové poznatky v rámci příměří v březnu a dubnu 1432 uvádí Petr Elbel jednak zmínku v listě z 10. dubna 1432 o deperditu o příměří mezi Haškem z Valdštejna a Janem Tovačovským z Cimburka (již druhé příměří po roce 1430) a ještě nejmenovaným panem z Račic (s. 50), a dále přepad a dobytí kláštera Hradisko radikálním husitou Smilem z Moravan v noci z 2. na 3. května 1432, což mohlo být podle Elbela namířeno proti uzavíraným dohodám v Chebu (chebský soudce) a jednáním s basilejským koncilem (s. 52). To by jistě bylo zajímavé osvětlení útoku Smila z Moravan, jenž – jak připomíná autor – patřil po jistou dobu kolem roku 1428 do šlechtické skupiny Jana Tovačovského z Cimburka spolupracujícího se sirotky (srov. mou knihu *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*, České Budějovice 2006, s. 121–122). Nicméně tu bych ještě dodal, že v roce 1432, kdy se Smil z Moravan objevuje v husitské posádce v Odrách, tato posádka – již od roku 1429 po srpnovém jednání Prokopa Holého s litevským knížetem Zikmundem Korybutem na hradě Sovinci a pravděpodobně již od konce roku 1428 – zřejmě spolupracovala s tábory. Každopádně obě bratrstva patřila k radikálním husitům a Smil z Moravan tím pádem taktéž. Jen o něco později v červnu 1432 moravští husité Jan z Vrbna a Blažek z Borotína dobyli na Slovensku Skalici a Trnavu – k tomu nově doplnění o jejich vzájemné spolupráci a přijetí mé téze a důkazu o moravském šlechtickém svazu pod

vedením Jana Tovačovského z Cimburka u Miroslav Lysý, *Husitská revolúcia a Uhorsko*, Bratislava 2016, s. 103 n. a 124 n. (Nově jsem rozšířil svůj důkaz ještě v uvedené studii *Vyzařování moravského husitství*, s. 44–46.)

Poslední příměří uzavřené mezi stranou markraběte Albrechta Habsburského a husitskou stranou v čele s Petrem Strážnickým z Kravař 2. srpna 1433 se již blížilo landfrýdu zejména ustanoveními zabezpečujícími opět výkon práva. Na základě dalšího Albrechtova listu z 6. srpna 1433 souhlasícího s prodloužením příměří Petr Elbel dospěl k názoru, že toto příměří bylo uzavřeno o pár dní později jako tříměsíční a antidatováno. Na s. 60 autor konstatoval, že zatím nemůže zodpovědět svou otázku, proč se nakonec v příměří dohodnutý sněm 8. září 1433 nekonal. Domnívám se, že odpověď znám, na sněm se zřejmě odmítl dostavit Jan Tovačovský z Cimburka se svým uskupením, protože právě v září vytáhl na Slovensko, kde vložil posádku do Topolčan a pokusil se se všemi tamějšími husitskými posádkami zaútočit na Bratislavu.

Třetí kapitolu autor uzavřel shrnutím o dvou základních typech příměří: jednak uzavřených z hospodářských důvodů, včetně příměří zajišťujících bezpečné vinobraní, a jednak příměří uzavřené z politických důvodů, připravující cestu k mírovým jednáním nebo z důvodu vyčerpání obou stran jako v Čechách. Od Čech se ale jihomoravská příměří lišila mocenskou vyrovnaností obou stran a tím nezařazením požadavku na finanční úhradu příměří slabší katolickou stranou stejně tak jako nezařazením požadavku přijetí do určité doby čtyř pražských artikulů. Takové příměří ze severní Moravy a Opavska známe ještě ze září 1431, kdy bylo uzavřeno mezi husitskými radikálními bratrstvy a vévodou Přemkem Opavským.

V závěrečném exkurzu o dohodách o příměří jako pramenu pro topografii a prosopografii husitské jižní Moravy Petr Elbel navázal na požadavek Josefa Války z osmdesátých let 20. století o nutnosti vyhotovení detailní topografie a prosopografie husitské Moravy. Poukázal přitom nejen na dosavadní četné chyby v dílech a edicích Augustina Neumanna, jež z toho důvodu opravuje v exkurzu prostřednictvím sestavení dvou tabulek podrobně referujících o všech příslušnicích jednak katolické strany Albrechta Habsburského a jednak husitské strany ve všech příměřích na jižní Moravě (s. 69 n.).

S exkurzem jsou bezprostředně spjaty tři přílohy: edice všech 24 příměrných listů a příznávacích listů k příměřím, tabulka shrnující přehledně základní údaje o účasti smluvních stran a obsahu všech dokumentů kromě jednoho listu č. 15 a mapa příslušníků obou stran mírně opravující autorovu mapu v stati Petr Elbel, *Za vlády markraběte a krále Albrechta Rakouského (1424–1439)*, in: Libor Jan, *Dějiny Brna. Středověké město*, Brno 2013, s. 145–173, zvl. s. 162. Do edice se vloudily pouze dvě malé chybičky na s. 87 v č. 5 je špatně uvedeno datum písemnosti 21. března 1430, správně na s. 37 je 24. března 1430, a na s. 106 v č. 20 vypadl v záhlavním registru písemnosti Hašek z Valdštejna. Tatáž datační chyba se zřejmě vloudila i do zmíněné přílohové tabulky na s. 114 opět u č. 5, kde je chybně uvedeno 21. března 1430 a rovněž data příměří jsou posunuta o tři a jeden den v rozmezí 23. března – 5. května 1430 (oproti s. 38, zde výše v textu). Ve vzpomínuté mapě lokalizující účastníky příměří ze dvou tabulek v exkurzu kromě jižní Moravy nacházíme i některé aktéry ze střední Moravy například Jana Tovačovského z Cimburka a Smila z Moravan a ze severní

Moravy Jana Jičínského z Kravař a Dobeslava Puchalu z Wengier v husitské posádce v Odrách a některé jiné.

Knížku o příměřích uzavírá deset vyobrazení příměří a již vzpomenutý seznam pramenů a literatury, jmenný a místní rejstřík a anglické resumé.

Co dodat na závěr? Jestliže Petr Elbel v pozoruhodné analytické práci na vynikající úrovni rozebral třináct jihomoravských příměří, lze konstatovat, že tato odpovídala reálné situaci na husitské jižní Moravě. A to tak, že se připojují k jeho hodnocení mocenské vyrovnanosti obou nepřátelských stran na jižní Moravě zejména kolem Brna. Na jihovýchodní, střední a severní Moravě a Opavsku panovala v letech 1426–1434 „hegemonie husitů“ a k třem uvedeným příměřím z Olomoucka z let 1425, 1426 a 1430 a jednomu z Jihlavy z roku 1427 lze již přidat pouze další příměří z Olomoucka z roku 1432 a příměří z Opavska z roku 1431. To je šest příměří oproti třinácti jihomoravským příměřím, nehledě na záhadné jednání o příměří obou stran v Olomouci 25. května 1425, které Elbel nezmiňuje. Na jižní Moravě byla Zikmundova či později od roku 1423 Albrechtova převážně katolická strana nejsilnější. A právě tato strana si zde vymohla nejvíce příměří, to vyplývá i z faktu, že zatímco ve většině příměří vystupuje v podstatě stále stejný blok šlechticů a města Brna, tak husitskou stranu zastupují nejrůznější husitští šlechtici a někdy též táborští hejtmané husitských posádek. Proto iniciativu v sjednávání příměří lze přisoudit Albrechtově straně.

Elbelova monografie je současně dalším důležitým posunem v husitologickém bádání na Moravě, jež postupuje do stále větší hloubky a vrhá stále jasnější světlo na dějiny husitské revoluce na Moravě. Lze tak stručně připomenout první spíše jen nárysová předválečná díla Rudolfa Urbánka, Otakara Odložilíka, méně známého Florianu Zapletala a s velkou kritickou výhradou Augustina Neumanna, poválečné práce Františka Hoffmanna, Jaroslava Mezníka a Václava Štěpána o předhusitské Moravě, hospodářských a národnostních poměrech ve městech a o bojových družinách, Jany Nechutové o moravských předchůdcích Jana Husa, stejně tak jako Josefa Války o husitské Moravě se specifickou podobou husitství a husitské revoluce, Věry Fialové o moravském táborství a Ladislava Hosáka zaměřujícího se spíše na regionální průběh husitské revoluce a konečně současné práce podepsaného o stranách a prosopografii straníků moravských markrabat Prokopa a Jošta a rozhraničení husitských stran na Moravě během husitské revoluce, Tomáše Baletky o dvoru markraběte Jošta a husitech z řad pánů z Kravař, Miroslava Plačka a Petera Futáka o husitech z rodu pánů z Kunštátu, Karla Mlatečka o husitských pánech z Boskovic, Milana Krajčí o husitských pánech z Cimburka, Martina Čapského o protihusitském vévodovi Přemkovi Opavském a Bohdana Kaňáka o husitství ve středomoravských městech. Petr Elbel na všechny tyto jmenované navázal a zejména analýzou dosud neznámých nebo málo využitých pramenů toto husitologické bádání, dalo by se říci, pozvedl na další vyšší stupeň.

Jiří Jurok